

24

JS MILL och Harriet Taylor

Den HYLLNING som liberalismens store ideolog J S Mill ägnar väninnan och hustrun Harriet Taylor torde vara enastående i sin variation och styrka. Harriet var, skriver Mill efter hennes död i sin självbiografi, "den mest beundransvärda människa jag kände"; i hennes intelligens och karaktär förenades gåvor "utan motsvarighet hos någon annan mänsklig varelse". Om inte hennes kön varit ett hinder, kunde hon ha blivit en fulländad konstnär — Shelley var ett barn i jämförelse med henne — eller en stor talare eller en lysande statschef. Hennes medkänsla, mänskliga värme och moraliska passion för framsteg och förbättringar stod på samma höjd som hennes intellektuella begåvning. I förorden till några böcker formade Mill nya uttryck för sin uppskattning. "On Liberty" är tillägnad "minnet av henne som var inspiratören och medförfattaren till allt det bästa i mitt arbete... Om jag hade förmåga att för världen tolka hälften av de stora tankar och ädla känslor som begravdes med henne, skulle jag vara förmedlaren av en långt större välgärning än som någonsin kan antas komma av något som jag är i stånd att skriva utan att eggas och stödjas av hennes nära nog ojämförliga visdom." Även Helen Taylor, Harriets dotter i första äktenskapet, prisade Mill i liknande ordalag. I ett stycke av självbiografien, som ströks vid utgivningen efter Mills död, heter det att "var och en som nu eller i framtiden tänker på mig och mitt arbete, måste

J S Mill.

komma ihåg att detta arbete är produkten inte av en intelligens och ett medvetande, utan av tre, och att minst betydande, och framför allt minst originell, är den till vars namn det varit fästat".

I äldre skrifter om Mill utgick man från att här förelåg våldsam överdrift, förklarade av Mills generositet och kärlek. Även de som erkände Harriets intelligens, kunskaper och lidelse för politiska reformer framhävde Mills överlägsenhet och ansåg hennes andel i hans verk vara högst begränsad. I några biografiska arbeten från senare år, särskilt av Hayek och Packe, framträder en annan uppfattning (tidigare redovisad i Dagens Nyheter). Man har sökt visa att Harriet i vissa hänseenden, såsom i fråga om kvinnans likställighet

och den välvilliga hållningen till socialistiska experiment, direkt bidrog till formandet av Mills politiska uppfattning och att hon över huvud inte bara stimulerade, utan i stort och smått påverkade hans idéutveckling och författarskap. Hayek skriver att "hennes inflytande på hans tankegång och åskådning var verkligen så stort som Mill påstår", och Packe förklarar rent av att "hennes ledande ställning (gentemot Mill) var ännu mera utpräglad än han själv anger". Det är inte i någon "kvinnlig", känslomässig mening som Harriet influerat på Mill, hävdas det, utan tvärtom i realistisk och rationalistisk riktning.

Nu har en australisk forskare, H O Pappé, framlagt en ny omprövning av materialet: *John Stuart Mill and the Harriet Taylor Myth*. (Melbourne University Press.) Såsom boktiteln anger, söker Pappé visa att Harriet Taylors betydelse i nyare arbeten måttlöst överskattats, att hennes inflytande till stor del är en myt. Mills intellektuella historia visar enligt Pappé att han i allt väsentligt utvecklat sina idéer på egen hand, under fullföljande av tidigt klarlagda utgångspunkter. Harriet har inspirerat honom som älskad och älskande kvinna, hon har hjälpt honom genom sitt intresse och sin entusiasm, och hon har i detaljer påverkat honom — men "Mill utan Harriet skulle likväl ha varit Mill", medan Harriet "inte skulle ha blivit ett namn utan Mill". Hennes samarbete med Mill var "ett tidigt exempel på det kompanjonskap mellan man och hustru som, tack vare sådana människor som Mills, har blivit lyckligt vanliga i vår tid".

Pappés bevisning går på skilda linjer. Han framhåller att Mill genomgående överdrov sin tacksamhetsskuld till andra; hur långt hans frikostighet kunde gå ser man i den orimliga hyllningen till Helen Taylor. Samtidigt som Mill i allmänna ordalag, driven av "masochistisk skuldskänsla", prisade Harriets insatser noterade han gång på gång i fråga om skilda arbeten hur hans tankegång självständigt utvecklats. Slutligen drar Pappé på flera punkter fram — av Hayek och Packe förbisedda — exempel på att Mill utformade en uppfattning (i kvinnofrågan och rörande socialismen) innan han kunnat påverkas av Harriet, även om hennes inflytande sedan lett till mera extrema och aggressiva uttalanden.

Jag skall inte söka upphäva mig till domare i tvisten; det skulle fordra ett årslångt studium av stadierna i Mills författarskap för att forma en egen uppfattning. Mitt allmänna intryck är att debattörerna gått till överdrift, eller rättare sagt, formulerat sina ståndpunkter på sådant sätt att de med fog kan beskyllas för överdrift. På de anförda källorna — och antagligen på alla källor som finns att tillgå — är det knappast befogat att uppskatta Harriets insatser så som Hayek eller Packe gjort det, men det är inte heller enligt dessa källor säkert att Pappés åsikt om insatsernas begränsning är hållbar. I viss mån förblir samarbetet mellan John Stuart och Harriet Mill en gåta — säkert är blott att det byggde på ett samförstånd och en hängivenhet med få motstycken i historien. HERBERT TINGSTEN